

Є.К. Єряшов, старший викладач кафедри повітряного космічного та екологічного права Юридичного інституту «Інститут повітряного і космічного права» Національного авіаційного університету

ВИКОРИСТАННЯ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ ЦИВІЛЬНОЮ АВІАЦІЄЮ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Юридичний інститут «Інститут повітряного і космічного права» НАУ

У статті висвітлюється питання, пов'язані з використанням повітряного простору цивільною авіацією та методів правового регулювання при такому використанні.

Існування держави Україна неможливо уявити без належних їй таких природних утворень як суходіл, водні ресурси (в т.ч. територіальне море, річки, озера, заливи), повітряний простір. Усі природні ресурси є складовими компонентами території держави. Норми ст. 13 Конституції України [1] визначають, що, в тому числі й атмосферне повітря, яке знаходиться в межах території України, ... є об'єктом права власності Українського народу. А від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією. Пунктом 5 ст.92 Основного Закону нашої держави встановлено також, що виключно законами України визначаються, серед інших, засади використання природних ресурсів та організації та експлуатації транспорту.

Із здобуттям незалежності почалась інституалізація суспільного життя в різних галузях та сферах буття держави. Так у галузі цивільної авіації та у сфері використання повітряного простору прийнято основоположні нормативно-правові акти щодо діяльності цивільної авіації, а саме: Закон України «Про транспорт» [2] та Повітряний кодекс України [3]. Відповідно до ч.3 ст. 1 Повітряного кодексу України повітряним простором України є частина повітряної сфери, розташована над суходолом і водною територією України, в тому числі над її територіальними водами (територіальним морем).

«Види і обсяг матеріальних та нематеріальних благ, які становлять об'єкт права, визначаються законодавцем і закріплюються у законах та інших нормативно-правових актах. Поняття «об'єкт права фактично є тотожним поняттю «об'єкт правового регулювання»» [4, с.212-213]. Наявність такого блага як повітряний простір без

сумніву передбачає певної деталізації тих вихідних положень, що містяться в зазначених нормативно-правових актах і зокрема відносин, що виникають у зв'язку з використанням повітряного простору цивільною авіацією. Для більш комплексного підходу щодо розуміння такої категорії як використання повітряного простору цивільною авіацією слід процитувати ще одне поняття, що вживається в п.2 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України» [5] від 29.03.2002р. № 401: «авіація - галузь, що є складовою частиною транспортної системи країни, підприємства, установи та організації якої незалежно від форми власності та підпорядкування володіють повітряними суднами та провадять діяльність, пов'язану з використанням повітряного простору». Таким чином є очевидним наявність таких різнопланових елементів, що використовують повітряний простір як безпосередньо, тобто авіакомпанії та аеропорти, об'єкти системи організації повітряного руху, повітряні судна так і опосередковано: різномірні комплекси технічного обслуговування авіаційної техніки, поливно-заправні комплекси і т. п. І ця різноплановість характеризується не тільки цими елементами як такими, а й рівнями, на яких здійснюється правове регулювання з боку державних органів (зокрема Державіаадміністрація, державне підприємство обслуговування повітряного руху «Укрерорух»; регіональні структурні підрозділи центру, до складу яких входять районні та допоміжні районні центри обслуговування повітряного руху), формою власності та підпорядкування (наприклад, авіаперевізники недержавної форми власності; повітряні судна відомчої приналежності та підпорядкування: Міноборони, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства промис-

лової політики; інші підприємства, установи та організації державного та недержавного сектору, що забезпечують діяльність цивільної авіації). Розробка й впровадження значного по об'єму правового матеріалу, а потім і засвоєння усіма учасниками відносин щодо використання повітряного простору цивільною авіацією є необхідною умовою здійснення централізованого державного регулювання.

Держава в особі її компетентних органів надає повітряний простір у користування для задоволення своїх власних потреб, потреб суб'єктів авіаційної діяльності (авіаперевізникам, аеропортам), юридичним та фізичним особам як користувачам авіаційних послуг для задоволення їх потреб та інтересів у повітряних перевезеннях. На нашу думку особиста заінтересованість щодо задоволення таких потреб останніми є складовою рушійної сили ринкової економіки.

Але така особиста заінтересованість лежить в межах правового впливу відповідних норм. Держава як власник такого ресурсу як атмосферне повітря за допомогою правових норм різної юридичної сили встановлює, змінює або припиняє відносини щодо використання повітряного простору. Відносини як неодмінний атрибут існування суспільства, його інституцій та людей є водночас і предметом правового впливу норм права. «Предмет правового регулювання – сукупність суспільних відносин, урегульованих правом. Має такі властивості, як вольовий характер суспільних відносин; здатність суспільних відносин бути об'єктом зовнішнього контролю; істотне значення суспільних відносин для функціонування і розвитку держави» [6, с. 394]

Ст. 1 Повітряного кодексу України визначено, що «повітряним простором України є частина повітряної сфери, розташована над суходолом і водною територією України, в тому числі над її територіальними водами (територіальним морем)».

Здійснюючи повноваження власника держава в особі Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України шляхом прийняття норм, що містяться в ПКУ та «Положенні про використання повітряного простору України» надає в користування цивільній авіації повітряний простір

держави. Як об'єкт правового регулювання повітряний простір є складним виходячи з того, що структурно (відповідно до ст.9ПКУ) він поділяється на: повітряні траси і місцеві повітряні лінії України, повітряні коридори для перетинання державного кордону України, встановлені та невідновлені маршрути польотів, райони виконання авіаційних робіт, заборонені зони, зони обмеження польотів і небезпечні зони.

Деяко розширена класифікація повітряного простору України наведена в «Положенні про використання повітряного простору України».

Наявність такої класифікації передбачає певним чином і нормативно закріплені пріоритети для користувачів повітряного простору при здійсненні ними своєї діяльності.

Виходячи з того, що повітряний простір є певним чином тим ресурсом, що потребує пильної нормативної регламентації, то й пріоритети визначені з урахування безпеки існування держави (Положення про використання повітряного простору України).

Складність об'єкта є передумовою для характеристики складності відносин, що виникають у зв'язку з існуванням такого об'єкта.

З урахуванням специфіки цивільної авіації, тобто використання повітряного простору за допомогою повітряних суден і в силу підпорядкування такого використання діям норм різних інститутів та галузей права здійснюється правове регулювання за допомогою імперативного та диспозитивного методів. Якщо це пов'язано з державним суверенітетом, територіальною цілісністю (виходячи з норми ПКУ щодо повного та виключного суверенітету держави над повітряним транспортом) – застосовується переважно імперативний спосіб правового регулювання; якщо ж використання пасажиром, вантажовідправником з метою здійснення перевезень – диспозитивний метод.

Отже, використання повітряного простору цивільною авіацією підпадає під дію норм як публічного так і приватного права, що в свою чергу передбачає використання різних методів правового регулювання відносин, пов'язаних з використанням такого природного ресурсу яким є повітряний простір.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Закон України «Про транспорт» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 51. - Ст.446.

3. Повітряний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 25. - Ст.274.

4. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С.Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енци -

клопедія. 1998. – Т. 4: Н-П. - 717с.

5. *Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про використання повітряного простору України»* від 29.03.2002р. №

401 // *Офіційний вісник України*. - 2002. - № 14. - Ст.727.

6. *Популярна юридична енциклопедія* / Кол. Авт.: В.К.Гіжевський, В.В.Головченко... В.С.Ковальський (кер.) та ін. – Юрінком Інтер, 2002. – 528с.

Е.К. Еряшов

Использование воздушного пространства гражданской авиацией как объект правового регулирования
В статье освещаются вопросы, связанные с использованием воздушного пространства гражданской авиацией и методы правового регулирования при таком использовании